

Orman Mülkiyetinin Doğuşu ve Osmanlı Devletinde Tanzimat Dönemine Kadar Ormanlarla İlgili Yapılan Yasal Düzenlemeler

Yavuz GÜLOĞLU

Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Kastamonu
Sorumlu Yazar: yavuzguloglu@hotmail.com

Geliş Tarihi: 11.08.2010

Özet

6831 sayılı Orman Kanununun 1. maddesinde, doğal (tabii) olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaçlık toplulukları ve bunların yerleri orman olarak tanımlanmıştır. Ülkemizde ve Avrupa'da egemenlik anlayışındaki gelişmeler, devletlerin mülkiyet anlayışlarında ve ormanlar üzerindeki mülkiyet tesislerinde etkili olmuştur. Bu çalışmada esas olarak, Osmanlı Devletinde 1858 tarihli Arazi Kanunnamesine kadar ormanlar üzerindeki mülkiyetin gelişimi incelenmiş olmakla birlikte, konunun daha iyi anlaşılması için, öncelikle mukayeseli hukukta mülkiyet kavramı ve orman mülkiyetinin doğuşu incelenmiştir. Daha sonra ise, ormanlar üzerindeki mülkiyet hakkı ve bu konudaki yasal düzenlemeler incelenmiştir. Çalışmamızın sonucunda ulaştığımız sonuçlar belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: orman, orman mülkiyeti, tarihsel gelişim

The Establishment Of Forest Ownership And The Legal Regulations On The Forests Until The Tanzimat (Reform) Period In The Ottoman State

Abstract

The article 1 of the 6831 Forest Law defines forests as tree and shrub groups which are naturally or artificially grown and their habitats. The development of hegemony concept in our country and Europe has influenced the ownership concept and the establishment of ownership on state's forests. In this study, a part from examining the ownership development about forests until the enact of the 1858 dated Land Code in the Ottoman State, the ownership in comparative law and the establishment of forest ownership has been initially investigated in order to better understand the topic. The rights on forests properties and the legal regulations on this matter were analysed. The results obtained during the study period have been discussed at the end of the study.

Key Words: forest, forest ownership, historical development.

Giriş

Ormanın ne olduğu konusunda farklı tanımlar yapılmaktadır. Yürürlükte bulunan 6831 sayılı Orman Kanununun 1. maddesine göre "Tabii olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaçlık toplulukları yerleriyle birlikte orman" sayılır.

İnsanın varlığını devam ettirebilmesi için kullanmış olduğu kaynakların başında ormanlar gelmektedir. İnsanoğlu taş ve tunç devirlerinden çok daha önce ağaç devri geçirmiş ve ağaç insanlığın kullandığı en temel malzeme olmuştur. İnsanla orman arasındaki ilişki tarihin her devresinde olmuştur. Her geçen gün ormanlara olan talep de sürekli olarak artmaktadır.

Başlangıçta tek bir fert olarak yaratılan insanı toplu halde yaşamaya iten birçok

neden bulunmaktadır. Zamanla insan nüfusunun artması onun bir siyasi teşkilat altında toplanmasında etkili olmuştur (Okandan, 1976). Asgari olarak devlet, belli sınırlar içinde yerleşmiş bir insan topluluğu, istikrarlı bir siyasi teşkilat ve müesseseleşmiş bir iktidarı ifade etmektedir (Akyılmaz, 1998). Hukuk âleminde bağımsız bir varlık olarak görülen devlet, kendini meydana getiren şahısların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ve onlara faydalı ve lüzumlu hizmetler sunmak görevini üstlenmiştir (Akyılmaz, 1995).

Ülkemizde ve Avrupa'da egemenlik anlayışındaki gelişmeler, devletlerin mülkiyet anlayışlarında ve ormanlar üzerindeki mülkiyet tesislerinde etkili olmuştur. Anayasada temel hak ve

özgürlükler arasında düzenlenen mülkiyet hakkının ormanlar üzerinde doğuşu ve orman mülkiyetinin gelişimi bu çalışmada incelenecektir.

I. Mülkiyet Hakkı ve Çeşitleri

Eşya üzerinde sahiplik duygusu tesisi ile insan nüfusunun artması ve eşyanın arzı ve ona olan talep arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Hukuk düzeni tarafından tanınan haklardan birisi de mülkiyet hakkıdır. Mülkiyet hakkı bir yönü ile özel hukukun diğer bir yönü ile kamu hukukunun düzenleme alanı içine girmektedir.

A-Mülkiyet Kavramı

Mülkiyet sözcüğü Arapça “meleke” fiilinden türetilmiş bir isimdir. Bu sözcük fiil olarak “otorite sahibi olmak, hâkim olmak”, isim olarak ise “otorite, güç, yetki hükümdarlık” anlamlarına gelmektedir (Mutçalı, 1995). Latince “dominium” ve “properitas” kelimelerinin içerik olarak arapçadaki mülkiyet kavramıyla anlam bakımından aynı içeriğe sahip olduğunu söyleyebiliriz (Güriz, 1969). İlk zamanlar insanın ihtiyacını gidermek için emeğe ve iş gücüne dayalı olarak tanımlanan mülkiyet hakkı, ticaret ve paranın dolaşımı sayesinde zamanla insanların diledikleri kadar değere sahip olabilecekleri eşya biçiminde genişlemiştir (Göze, 1989). İnsan vücudu dışında maddi varlıkların hepsi hukuken eşya sayılmaktadır (Oğuzman ve Seliçi, 1997).

İlk zamanlarda özel mülkiyet hakkı giyecek, yiyecek ve silahlar üzerinde kurulmuştur. Toprak üzerindeki mülkiyet ise sonradan ortaya çıkmıştır (Güriz, 1969). Önceleri insanları da kapsayan bir nitelik taşıyan mülkiyet, (Serdengeçti, 1958;¹ Oğuzman ve Seliçi, 1997) başlangıçta taşınır mallar (Oğuzman ve Seliçi, 1997)² üzerinde tesis edilmiş olsa da zamanla daha çok taşınmaz mallar üzerinde yayılarak, sonunda toprak üzerinde özel mülkiyet kurumu ortaya

çıkıştır. Günümüzde mülkiyet sözcüğü, teknik anlamda mülkiyet hakkı yanında diğer mutlak hakların ifadesi olarak da kullanılır hale gelmiştir (Ünal, 2006). Bağımsız varlığı olan muayyen bir şey, bütün halinde bir mülkiyet hakkına konu teşkil edebilir (Oğuzman ve Seliçi, 1997).

Mülkiyet esas itibari ile bir özel hukuk terimidir. Ferdi mülkiyet denilince mülkiyetin kişiye ait olduğu ve kişiye özgü olacağı (Ünal, 2006), özel mülkiyet denilince bu mülkiyet hakkının özel hukuk hükümlerine tabi olduğu anlamı çıkmaktadır. 1982 Anayasası'nın 35. maddesinde kişi hakları arasında düzenlenen mülkiyet hakkı, sahibine eşya üzerinde en geniş şekilde (Oğuzman ve Seliçi, 1997), doğrudan doğruya yararlanma, kullanma ve tasarruf etme yetkilerini içeren haklar sunan ve bu yetkilerin herkese karşı ileri sürülebildiği aynı bir haktır. Medeni Kanunda tarifi yapılmamakla birlikte unsurları belirtilen mülkiyete ilişkin olarak Medeni Kanun'un 683. maddesinde “Bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir. Malik, malını haksız olarak elinde bulunduran kimseye karşı istihkak davası açabileceği gibi, her türlü elatmanın önlenmesini de dava edebilir” hükmü tesis edilmiştir.

Mülkiyet, malik ile sahip olunmaya elverişli her şey arasındaki ilişkidir (Örücü, 1976). Medeniyetlerin özel mülkiyet temelinde geliştiği söylenmektedir (Ünal, 2006). Mülkiyet hakkı devletten önce de var olan ve devlete karşı da korunması gereken kişi haklarındandır (Örücü, 1976). Sadece ferdi bakımdan değil toplum düzeni yönünden de önem arz eden mülkiyet ile ülkelerin hukuki ve ekonomik rejimlerinin ismi ve nitelikleri, mülkiyet hakkını tanıyıp tanımamasına göre değişmektedir (Ünal, 2006).

İlkçağlardan bu yana dokunulmaz, kutsal ve tabi bir hak olarak kabul edilen mülkiyet hakkı nitelik, kapsam ve teorik dayanakları bakımından büyük değişikliklere uğramış, çağlar ve sistemler içinde farklı anlamlar kazanmıştır (Örücü, 1976). Modern anlamda ferdi mülkiyet ise; insanlık evriminin son dönemlerinde uygarlık ve toplumsal düzen

¹ Bugün, insanın kendi vücudu üzerindeki hakkı şahsiyet hakkı olup insan vücudu aynı hakkın mevzuu dışındadır.

² Eşyanın yerinin değişip değişmemesine göre yapılan menkul ve gayrimenkul eşya ayrımında; özüne zarar vermeksizin bir yerden başka bir yere taşınabilen eşya menkul, taşınamayanlar gayrimenkul olarak adlandırılmaktadır.

ihtiyacının bir ürünü ve göstergesi olarak ortaya çıkmıştır (Ünal, 2006). Mülkiyet hakkı, 1789 Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesinin 17. maddesinde “Mülkiyet mukaddes ve dokunulmaz bir haktır” şeklinde ifade edilmiştir. Bugünkü anlamda mülkiyet hakkı, insanlığın gelişmesinin bir ürünüdür. İslam öncesi Türk toplumundaki mülkiyet anlayışı bugünkü mülkiyet anlayışına oldukça yakındır ve bu mülkiyet hem taşınır, hem de taşınmaz mallar üzerinde tesis edilmiştir (Arsal, 1943).

Orman mülkiyetine gelince; orman ağaçları ile orman arazisi arasındaki bağın değişmesi ile küçük farklılıklar olmasına karşın, ormanın tanımının teknik yönü tarihin her devresinde benzer şekilde tanımlanmıştır (Tunçsiper, 1964).

Hukuksal açıdan bir mürekkep gayrimenkul eşya niteliğindeki (Akipek, 1977) ormanda asli unsur olarak orman toprağı yani zemini teşkil eden arazi kabul edilirken, bunun üzerinde yer alan ve sürekli kalmak maksadıyla dikilen ağaçlar ve bitkiler mütemmim cüzü olarak değerlendirilir.

Medeni Kanunun 684. maddesi³ ile getirilen düzenleme, Türk Medeni Kanununun 718. maddesinin ikinci fıkrasında tekrar edilerek, orman mülkiyetinin kapsamına yasal sınırlamalar saklı kalmak üzere yapılar, bitkiler ve kaynaklar da girmektedir.⁴

Türk Medeni Kanununun 685. maddesinin ikinci fıkrasına göre semere (ürün), “Dönemsel olarak elde edilen doğal veya hukuki ürünler ile bir şeyin özgülendiği amaca göre adetler gereği ondan elde edilmesi uygun görülen diğer verimlerdir.” Her ne kadar semere “cevheri bozulmadan ve eksilmeden bir şeyin belli zaman ve devrelerde verdiği mahsuldür” şeklinde⁵ tarif edilse de orman ağacının köküyle bağının koptuğu andan sonraki kısmını semere,

önceki kısmını da bütünüleyici parça olarak anlamak gerekmektedir.

Kısaca bir yere orman denilebilmesi için, arazi ve bu arazinin mütemmim cüzü niteliğinde olan ağaçların Orman Kanununun 1. maddesinde belirtilen istisnalar dışında bulunması zorunluluğu vardır.

B-Özel Mülkiyet ve İdari Mülkiyet

Eşya üzerinde tesis edilen mülkiyet hakkını genel olarak özel mülkiyet ve idari mülkiyet olarak ikiye ayırabiliriz. Özel mülkiyet denildiği zaman bu hakkın kullanımının özel hukuk gerçek kişileri ve tüzel kişilerine ait olduğu anlaşılır. Bugünkü modern hukuk sistemlerinde her insan aynı zamanda hukuki bir kişidir. Medeni Kanunun 8. maddesinde “Her insanın hak ehliyeti vardır. Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara sahip olmada eşittirler” hükmüyle insanların haklara sahip olabilmeye ve bu hakları kullanabilmeye bakımından eşit olduğu düzenlenmiştir (Akipek ve Akıntürk, 2007). Kimlerin veya hangi varlıkların “kişi” olarak kabul edileceği hususu ise hukuk düzenleri tarafından belirlenmektedir.

Hukuk düzeni tarafından gerçek kişilerin yanında kişi olarak kabul edilen bir diğer varlık ise tüzel kişilerdir. Belirli bir amacı gerçekleştirmek için ve başlı başına bir varlığa sahip olmak üzere bir araya gelen kişi toplulukları ile bağımsız bir varlığa sahip olmak üzere belirli ve sürekli bir amaca özgülünen mal toplulukları tüzel kişileri oluşturmaktadır. İşte özel mülkiyet olarak nitelendirdiğimiz bu hak, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyeti altındaki mallar için kullanılabilen bir kavramdır. Günümüzde özel ormanlar üzerinde tesis edilen mülkiyet hakkı bakımından özel orman maliki olabilecek kişiler ya gerçek kişilerdir veya özel hukuk tüzel kişileridir.

İnsanların bir arada yaşayabilmesinin doğal gereği ve sonucu, onların ortaklaşa kullanabilecekleri alanlara sahip olmalarıdır (Gülan, 1999). Hukuk düzeni tarafından özel hukuk kişilerinin yanında kişi olarak kabul edilen bir diğer varlık da kamu tüzel kişileridir. Kamu hukuku tüzel kişileri Anayasanın 123. maddesine göre “Ancak, kanunla veya kanunun verdiği bir yetkiye

³ Medeni Kanunun 684. maddesinde düzenlenen “bütünüleyici parça yerel adetlere göre asıl şeyin temel unsuru olan ve o şey yok edilmedikçe, zarara uğratılmadıkça veya yapısı değiştirilmedikçe ondan ayrılmasına olanak bulunmayan parçadır.”

⁴ Yargıtay 8.H.D. 23.12. 2002 Tarih ve 2002/9157E., 2002/9473K. Sayılı Kararı.

⁵ Yargıtay İBK 1.3.1950 tarih, 1950/11E, 1950/2K. Sayılı Kararı.

dayanılarak kurulur.” Kanunla ya da kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulan kamu tüzel kişileri üstün ve ayrıcalıklı yetkiye sahip olup, malları kamu malı statüsündedir (Günday, 2004). Ancak idarenin mülkiyeti altındaki mallar şahıslara değil topluma ait olduğundan dolayı bu mülkiyet Medeni Kanun anlamında mülkiyet değildir. Oysa özel mülkiyet, mülkiyetin fertlere ait olmasını ifade eder ve Anayasanın güvence altına aldığı mülkiyet tipi de bu mülkiyettir (Oğuzman ve Seliçi, 1997).

Batılı devletlerde bir kamu malı anlayışı doğmamış ve kamunun ihtiyaçlarına tahsis edilen eşya bile hükümdarın malı sayılmıştır. İslam-Türk hukukunda çok esaslı bir kamu malı anlayışının olduğu ileri sürülebilir. Bu sistem bugünün demokratik ve sosyal esaslarına da uygundur. Osmanlı Devleti’nde esaslı bir kamu malı nazariyesi (Onar, 1940) mevcut olup özel hukuka ve kamu hukukuna tabi mallar aynı çizgide değerlendirilerek, bu mallar niteliklerine ve fonksiyonlarına göre ayrılmıştır.

Bir mal hangi halde kamu malı haline gelir, kamu malı olup olmadığı nasıl anlaşılır, bu konuda henüz yerleşmiş bir kriter yoktur (Gülan, 1999). Kamu malları konusunda genel bir kanun olmadığı için bu boşluk idari hayat, doktrin ve mahkeme içtihatları tarafından vücuda getirilmiştir (Crozat, 1941). İdare hukuku ilkelerine göre, kamunun kullanımına ve yararlanmasına ait olan veya bu amaca tahsis edilen, bir kamu hizmetinin unsuru ve ayrılmaz parçası sayılabilecek olan mallar, kamu mallarıdır.⁶

Kanunlarda farklı terimlerin kullanıldığı kamu malları için Anayasanın 169. maddesinde “Devlet ormanlarının mülkiyeti” ifadesi kullanılmaktadır.

Sağladıkları toplumsal faydalar nedeniyle toplumun müşterek malı sayılan ve Devletin gözetimi ve denetimi altında yer alan ormanların büyük bir kısmı kamu malları arasında yer almaktadır. Devlete ve kamu tüzel kişilerine ait ormanların ve koruların odunundan istifade edilebileceğinden bunlara menkul kamu malı gözüyle bakmak da mümkündür (Crozat, 1941).

Ülkemizde kamu malları teorisi, idare hukuku alanına girmesine rağmen medeni hukuk ile yakın ilişkisi nedeniyle, idari yargıdan daha çok adli yargının kararlarına konu olmuştur (Gülan, 1999). Kamu mallarına ilişkin olarak uygulanacak hukuki rejim idare hukuku olup, istisnaen özel hukuk kuralları uygulanır. Diğer gerçek ve tüzel kişilerin sahip olabildiği her türlü yetkiye (konumuz açısından belirli bir mal varlığına), idareyi meydana getiren tüzel kişiler de sahiptir (Yıldırım, 2006).

Bir malın kamu malı olabilmesi için evvela bir kamu tüzel kişisine ait olması gerekmektedir. Ancak bu ölçüt tek başına yeterli değildir. Kamu malına uygulanacak hukuki rejimin belirlenmesi açısından hangi malların kamu malı hangi malların kamunun özel malları olduğunun da belirlenmesi gerekmektedir. Kamu mallarının kamu malı-kamunun özel malı ayırımının doğal uzantısı şeklinde ortaya çıkan orta malı-hizmet malı-sahipsiz mal ayırımı içinde ormanlar sahipsiz mallar kategorisi içinde kabul edilmektedir.

Devletin kamu malları üzerinde sahip olduğu hakkın, koruma ve zabıta yetkisi olduğu ileri sürülmüştür (Cin, 1980; Onar, 1966). Devletin kamu malları üzerinde özel hukuk anlamında bir mülkiyet hakkı⁷ olduğu da ileri sürülmektedir ki (Ünal, 2003) bu görüşün (Yıldırım, 2006), birçok hukuki problemi ortaya çıkaracağı ileri sürülmektedir (Onar, 1966).

Bugün kamu malları üzerinde özel mülkiyetten farklı bir kamu mülkiyeti (İdari mülkiyet) fikri yerleşmiştir (Gülan, 1999) Anayasa Mahkemesi tüm kamu malları üzerinde mülkiyet hakkı olduğunu kabul etmektedir. Kamu tüzel kişilerinin kamu mülkiyeti yetkisinin varlığını kabul etmek ve bunu bütün kamu malı kategorileri bakımından kabul etmek gerekmektedir.⁸ Danıştay kararlarında, devletin kamu malları üzerindeki hakkının kamu mülkiyeti olduğu kabul edilmektedir.⁹

⁷ Tasarruf yetkisi tahdide uğramış bir mülkiyet hakkı.

⁸ Any. Mah. E. 1994/49, K. 1994/45-2, 7.7.1994, R.G. 10.9.1994-S. 22047, s.39.

⁹ DGKK, 13.4.1981, E 1981/4, K.1982/13, D.D., S. 44-45.

⁶ Danıştay 3.D., 13.10.1980, E.1980/157, K.1980/81, Dan. Der., S.44-45, s.54.

II. Dünya’da ve Bazı Avrupa Ülkelerinde Orman Mülkiyetinin Gelişimi

İnsanlık tarihi ile başlayan insanın ormana olan ilgisi tarihi gelişime uygun olarak muhtelif çağlarda çeşitli şekillerde olmuştur.

İnsanın yaratılması ile birlikte ormanlar, insanların giyim, ısınma, gıda, korunma gibi ihtiyaçlarını karşıladığı yerler olmuştur. Yapılan arkeolojik kazılarda ilk çağlarda insanların kullanmış oldukları aletlerin bir çoğunun hammaddesinin ağaç olduğu görülmektedir. Ormanlar, insanların soğuktan ve sıcaktan korunmasını sağlayarak vahşi hayvanların saldırılarına karşı bir barınak vazifesi görmüştür. İnsanlar hayatlarını devam ettirmek için onun meyvelerinden ve gıdalarından yararlanmışlar, kendilerini savunmak ve avlanmak için ondan araç gereçler yapmışlardır. İnsanoğlu başlangıçta avcılık, toplayıcılık ve sürü besleyiciliği yaparak yaşamını sürdürmüştür. Bu devrenin yaklaşık 2 milyon yıl sürdüğü tahmin edilmektedir (Icer, 2000). Günümüzde hala insanların bir kısmı Kanada ve Sibirya’nın kuzey bölgelerinde avcılık yaparak geçimlerini sağlamakta, Güney Amerika, Afrika, Güney Asya’da insanlar beslenme amacıyla ormanlardan yararlanmaktadır (Özdönmez ve ark., 1996). Bugün bile bu doğal yaşamın dünyanın bazı yerlerinde sürdürüldüğü görülmektedir.

İnsanoğlu daha sonraları harcanan büyük çabalar karşılığında daha küçük bir alandan daha fazla besin elde etmeye imkan sağlayan tarımsal hayatı benimsemiştir (Icer, 2000). M.Ö. 700 yıllarında yerleşik tarım Güneybatı Asya Bölgesi’nin tamamına dağılmıştır. İnsanların tarımsal faaliyetlere başlamasıyla birlikte ormanlarda önemli ölçülerde tahripler yapılmıştır. Dünyada insanlığın tarıma geçişinden önce dünyanın %40’ının ormanlarla kaplı olduğu, bu ormanların giderek azaldığı ve başlangıçta yaklaşık 6 milyar hektar olan orman varlığının günümüzde sadece 1,5 milyar hektar kısmının “doğal durumda” orman alanı olarak kaldığı belirtilmektedir (Çolak, 2001). Görüldüğü üzere orman kaynakları üzerindeki en önemli baskı, insan tarafından uygulanmaktadır (Tanışır, 2003).

İnsanlara çeşitli hizmetler sağlamaya yönelik biyolojik, ekonomik, sosyal ve

teknik çalışmaların tümünü kapsayan ormancılık faaliyetlerinin yürütülmesi için bir ülkenin, bir arazinin varlığı şarttır. İnsanların sayısının artması ile birlikte insan toplulukları oluşmuş, insan topluluklarının orman ürünlerine olan ihtiyaçlarının artması, insanların mülkiyet hakkını ormanlar üzerinde (Özdönmez ve ark., 1996) tesisine neden olmuştur.

Mülkiyetin ormanlar üzerinde tesisi ile iktisadın ana konularından biri olan arz-talep ilişkisi arasında yakın bir bağ mevcuttur. Bir varlığın değeri varlıkta meydana gelen azalma ile artmaktadır. Ne zaman ki bir ürünün arzında sıkıntı duyulursa o ürünün piyasaya sunulması ile ilgili tedbirler ve düzenlemeler yapılması zorunluluğu kendini hissettirmektedir.

Ormanlar üzerinde mülkiyet tesisi ve buna ilişkin yasal düzenlemeler asıl itibariyle orman varlığının azalması sonucunda ortaya çıkmıştır (İstanbulu, 1978). İnsanların ilk zamanlardan itibaren ormanlardaki hayvancılık ve ziraat faaliyetleri ormanlarda açmalara sebep olmuş, zamanla verimsizleşen arazi terk edilerek yeni açmalar yapılmış, insanların bir araya gelerek aile, köy, komün gibi sosyal yapıların oluşması ile ormanlardan yapacak ve yakacak odun ihtiyaçlarının sürekli tedariki zamanla güçleşmiş, bu sorun sosyal yapıların mülkiyet hakkının ormanlar üzerinde uzanmasına sebep olmuş ve ilk orman mülkiyeti bu şekilde ortaya çıkmıştır (İstanbulu, 1978).

İnsanla orman arasındaki ilişki, ormana atfedilen anlama bağlı olarak hukuki, ekonomik ve sosyal gelişmelerin etkisi altında devirden devire ve ülkeden ülkeye farklı bir biçimde gelişme kaydetmiştir (Toksoy, 1998). Bir ülkedeki mülkiyet rejimi o ülkenin sosyal şartları ve gelişmesinin bir unsurunu oluşturmakta olup, uygulanan toprak rejimi ile sosyal durumu, iktisadi yapısı, siyasi rejimi ve özgürlüklerle yakın bir ilişki mevcuttur (Cin, 1987). Ormanlar ve ormancılıkla ilgili düzenlemeler çok eski tarihlere kadar uzanmaktadır. Ormanların gittikçe azalan doğal kaynaklar arasında yer alması ile birlikte orman ekonominin ilgi alanına girmiştir. Dünyada ormancılığa ilişkin ilk düzenlemeler M.Ö 400’lü yıllarda Çin’de görülmüş, Hindistan ve Srilanka’da

yaklaşık 2000 yıl kadar önce orman kaynaklarının yönetimi, ağaçların kesimi ve avcılığın kontrol altına alınması ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Gümüş, 2004). Ormanların tahribini önlemek gayesiyle Romalılar tarafından bir takım tedbirlerin alındığı da bilinmektedir (Brice, 1955).

İnsanların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak tüketilen tabiattaki kaynakların kullanımına ilişkin ilk kısıtlamalar tarihin ilk evrelerine kadar uzanırken (Çağlar, 1979), ormanların korunmasına ilişkin yasal düzenlemelere Fransa'da X., Almanya'da XI. ve XII. yy'larda rastlanmaktadır.

Orman mülkiyeti bağlamında insan topluluklarının komünlerden şehirlere doğru gelişmesiyle herkesin ortak mülküymüş gibi görünen ormanlar üzerindeki baskı artmış, ormanlar üzerindeki sınırsız faydalanma; komün ormanları ve küçük ferdi mülkler şeklinde iki tür orman çeşidinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Dünyada ormanlar üzerindeki mülkiyet dağılımının ülkeden ülkeye farklılık arz etmesinin sebebi, devletlerde uygulanan ana politik cereyanlarla yakın ilişkide aranmalıdır. Kısaca liberal akımların egemen olduğu devletlerde eğilim özel mülkiyet yönünde seyrederken, devletçiliğin ağır bastığı ülkelerde kamu mülkiyeti oranı daha fazladır. Başlangıçta kolektif mülkiyetin haiz olduğu ormanlar feodalizmin ortaya çıkması ile birlikte Avrupa'da krallar, asiller ve vasallar arasında bölünen feodal sistemin bir parçası haline gelmiştir (İstanbullu, 1978).

Almanya'da ormanlar, başlangıçta ortak mülkiyetin konusu olup yerleşim alanlarına uzak olan ağaç, göl ve benzeri tüm unsurların yer aldığı umumun kullanımına açık olan ormanlık alanlar; Mark ormanı adı altında toplanıyordu. Özel mülkiyet sadece meskûn mahallerin yakınında mümkün olup, uzak mahallerde her hür şahıs dilediği gibi ormanlardan istifade edebiliyordu.

Ortaçağda şehirlerin kurulmaya başlaması ile birlikte ya şehri kuranların bağışladıkları ya da şehirlerin satın almak suretiyle veya kralların derebeylerle mücadele etmek için şehirlerden sağladıkları mali yardımlar karşılığında tahsis ettikleri şehir ormanları adı altında ayrı bir orman türü oluşmuştur.

Yine ortaçağda kilisenin ağır bir nüfuzu olması hasebiyle bu etkisini kullanarak ve bağışlarla orman sahibi olduğu görülmektedir.

Almanya'da ortaçağdan sonra köylünün durumunun kötüleşmesi ve komün birliklerinin çöküşü ile umumun faydalanmasına açık bulunan ormanlar yavaş yavaş küçük hususi mülkler haline gelmiştir (İstanbullu, 1978).

Alman ormancılığı eyalet meclislerinin yeniden kurulması ve asillerin elindeki ormanların eyaletlere intikali, Fransız İhtilâlinde etkilenmiştir. Almanya'da XIX. yy'da meydana gelen politik devrimler ve modern devlet kavramındaki gelişmeler akabinde ortaya çıkan liberal cereyanlarla birlikte ormanların hukuki statüsünde değişikliklere yol açmıştır.

1930'lu yıllara gelindiğinde Almanya'da bir Orman Bakanlığı kurulmuş ve ormanlar üzerindeki eyaletlerin engellemeleri kaldırılmış ve ormanlar; devlet ormanları, komün ormanları ve hususi ormanlar olarak kontrol altına alınmıştır. Bismark tarafından oluşturulan Alman birliğinde her eyalete kendine ait bir ormancılık politikası oluşturma yetkisi tanınmıştır.

Almanya'da bugün mülkiyet bakımından ormanlar, devlet ormanları, umuma mahsus ormanlar ve özel ormanlar olarak üç gruba ayrılmaktadır (Gümüş, 1993). Almanya'da orman alanlarının %52,8'u devlete ve kamu tüzel kişilere, %47,2'si özel kişilere aittir (FAO, 2005).

Fransa'da ise orman mülkiyeti ile ilgili gelişim başlangıçta Almanya ile aynı paralelde olmuştur. Fransız İhtilâlinde sonra ise köylü ve komünlere toprağı elde etmede eşit haklar tanınması ile kraliyet ormanları ve asillere ait ormanlar milli mülk haline gelmiştir. Fransa'da feodalizmin yıkılması ve Fransız İhtilâlinde sonra birçok komün ve köy, orman mülkiyeti elde etme imkânı bulmuş, sonraki yıllarda asillere ait bazı ormanların tekrar eski sahiplerine iade edilmesiyle özel orman mülkiyeti geniş sahalara ulaşmıştır. Daha sonra bu ormanların bir kısmı eski sahiplerine iade edilmişse de bir kısmı sanayici ve spekülâtlara satılmış, geri kalanların büyük bir kısmı ise mahalli çiftçilerin eline

geçmesiyle küçük çiftçi ormanları oluşmuştur.

Fransa'da ormancılık konusundaki belirsizlik 19. yy'da istikrar kazanmış ve Fransa'da mülkiyet bakımından ormanlar genel olarak; devlet, belediye veya komünlere ve fertlere ait ormanlar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Bugün Fransa'da ülke topraklarının %34'ünü kaplayan ormanlar mülkiyet bakımından beş gruba ayrılmaktadır. Bunlar; devlete ait ormanlar, vilayetlere ait ormanlar, komünlere ait ormanlar, umumun faydalandığı ve amme müessesesine ait ormanlar ve şahıslara ait ormanlardır. Bu ormanların az bir kısmı ormancılık rejimine tabi tutulurken (%34,7), büyük bir kısmı ise (%65,3) ormancılık rejimine tabi değildir.

Fransa'da ormanların %26'sı devlete; %74'ü özel kişilere aittir (FAO, 2005) ve bu ormanlar tarım alanları ile içiçedir.

İngiltere'de orman mülkiyetinin doğuşu ve gelişmesi ülkenin çeşitli kavimler tarafından işgali, iskân ve nüfus artışı ile yakın ilişki içindedir.

İngiltere'de ormanlarla ilgili ilk sınırlayıcı hükümler avlanma konusunda olmuştur. Krallığın otoritesinin zayıf olduğu dönemlerde ormanlar devletin kontrolünden çıkmış, ilk defa 1483 yılında IV. Edward zamanında orman içinde yaşayan ahaliye kendi mülküne sahip olma hakkı tanınmış, XIX. yy. sonlarına doğru İngiltere'de kraliyetin elinde bulunan ormanlar giderek azalmış ve ülke ormanlarının büyük çoğunluğu özel mülkiyet konusu haline gelmiştir. Öyle ki XIX yy.'ın sonunda ülke ormanlarının %87'si özel mülkiyete geçmiştir. İngiltere'de de diğer devletlerde olduğu gibi XX. yy'ın ilk yarısından itibaren ormancılık politikası yönünde önemli hamleler gerçekleştirilmiştir (İstanbulu, 1978).

İngiltere'de ormanlar mülkiyet bakımından iki gruba ayrılmaktadır. Bugün devlete ait ormanlar mevcut orman varlığının %36'sını oluşturmaktadır. Özel teşebbüsün sahip olduğu orman varlığı ise ülke ormanlarının %64'üne tekabül etmektedir. Devletten aldığı bir takım teşvikler sayesinde özel teşebbüs, bir taraftan ormanlarını verimli hale getirirken diğer yandan ormanlık

alanları ağaçlandırmak suretiyle orman varlığını artırmayı başarmıştır.

Avrupa'da modern devlet mülkiyeti feodalitenin çözülüp derebeylere ait arazinin devlete intikal etmesi sonucunda oluşurken, özel orman mülkiyeti ise ya umuma mahsus ormanların ve derebeylere ait ormanların parçalanması sonucunda veya bağışlarla meydana gelmiştir. Mülkiyetteki bu parçalanma ekonomik, siyasi, sosyal ve hukuki sebeplere binaen zamanla artarak devam etmiştir (İstanbulu, 1978).

III. Ükemizde Orman Mülkiyetinin Doğuşu ve Gelişimi

İlk çağlarda ormanlarla ilgili hukuki rejime ilişkin bilgiler, genellikle tahminlere dayanmaktadır. Yapılan araştırmalara göre Anadolu'nun milattan önce 400'lü yıllarda tamamıyla orman olduğu ileri sürülmektedir (Bernhard, 1935). Ancak, eski çağlarda Orta Anadolu'nun tamamının ormanlık olduğuna dair henüz kati, emareler elde edilememiştir (Cevat, 1945). Alçak alanlar dışında eskiden Anadolu'nun %60-80'inin ormanlarla kaplı olduğu tahmin edilmektedir. Tarihi kaynaklarda Anadolu'da mevcut orman varlığı ve bu ormanlar üzerindeki mülkiyet hakkı ve bunun içeriğine ilişkin bilgiler yok denecek kadar azdır ve bu bilgilerde daha çok ormanların kullanımına ilişkin bilgilerdir.

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Anadolu'da yapılan savaşlar, ormanlar üzerinde derin tahriplere yol açmıştır (İnal, 1945) Anadolu, Akdeniz memleketleri içinde orman kaynaklarının tarih içinde değişik tahrip devrelerine uğrayışının arkeolojik ve tarihi delillerle izlenebildiği yegâne ülkedir (Brice, 1955).

Anadolu'da ormanların tahribinin başlangıç tarihi olarak M.Ö. 2000 yılını almak mümkündür (Yiğitoğlu, 1936). İskân politikaları ve ziraat arzisi elde etmek amacıyla ormanlık alanlar tahrip edilmiştir. Anadolu'da kurulan medeniyetlerin ormanlardan yapmış oldukları aşırı istihsal, iyi kültür arazisinin harabiyetine ve doğal dengenin bozulmasına neden olmuştur. İlk medeniyetlerin evcilleştirmiş oldukları keçi ve koyun otlaması, yangın, kökleme ve odunun fazlaca kullanımı ormanların önemli ölçüde azalmasında etkili olmuştur (Hafne,

1965). Bu nedenle, Anadolu'nun ormanca fakir olmasının nedenlerinden bir tanesi belki de en önemlisi, İlk Çağ Medeniyeti, Mısır Medeniyeti Sümerler, Etiler, Selçuklular, Osmanlılar gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması ve bu medeniyetler tarafından ormanın bilinçsizce tahribata maruz kalmasıdır denilebilir. Ülkenin değişik yerlerinde gezgin hayvancılık yapılması, göçebe hayat tarzı ve yanlış iskân politikaları orman varlığının azalmasında büyük rol oynamıştır (Diker, 1947). Ayrıca yıllarca süren başıboş yararlanma, çıkarılan birçok orman kanununda ormanlardan ücretsiz yararlanmanın mümkün olması ve bunun sonucu bedavacılık zihniyetinin kökleşmesi, iltizam ve imtiyaz işletmeciliği, hayvancılığın sürekli ormanlar aleyhine gelişmesi, ziraat, sanayi ve madenciliğin halen ormancılık aleyhine gelişmesi, olumsuz iskan politikaları, inşaat sektörü ve sanayide odunun kullanılması, ülkenin iklim yapısının orman yangınlarını artırması gibi nedenler hep ormanların aleyhine bir seyir izlemiştir.

Orman tahribatı konusunda çok eski tarihlere kadar uzanan bir geçmişe sahip olmamıza rağmen orman mülkiyeti ve ormanların korunması hakkında yasal düzenlemelerin yapıldığı dönemi 19 ve 20.yüzyıl olarak gösterebiliriz.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluncaya kadar Anadolu toprakları üzerinde kurulan Türk devletlerinden Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti ve diğer müslüman Türk devletleri hukuki sahada İslam dininin hükümlerini uygulamıştır. Bu nedenle İslam hukukunun öngörmüş olduğu mülkiyet şeklini kısaca açıklamamız gerekmektedir.

A. İslam Dininin Öngördüğü Mülkiyet Rejimi

İslam dini ferdi mülkiyeti meşru bir hak olarak tanımıştır. Vekil saydığı malikin hakkının içeriğini, ihtiyaçlarını gidermek için malı kullanma, yararlanma ve tasarruf etme hakkı oluşturur (Demir, 2003; Üçok, 1957). İslam hukukunda özel mülkiyet, kişisel hakların güçlü bir şekilde güvence altına alındığı İngiltere'den bile daha çok korunmaktadır (Cin, 1978). İslam hukukunda özel mülkiyet, dünyanın hiçbir mevzuatında görülmeyen bir masuniyete sahiptir.

Fethedilen yerlerdeki topraklar, şahısların üzerinde mülkiyet hakkına sahip oldukları topraklar (öşürlü, haraçlı topraklar) veya çıplak mülkiyeti devlete ve tasarrufu fertlere yahut ammeye tahsis edilmiş olan topraklardır (Cin, 1978). İslam memleketlerinde gerçek kişilere ait olan mülk toprakların varlığı yalnız tarihi bir vakıa olarak kalmayıp, İslami denilen toprak hukukunun en esaslı hükümleri ile de izahı kabil bulunan bir keyfiyettir.

İslamiyetten önce Hz. Peygamberin yaşadığı Mekke ve Medine'de yaygın ve kuvvetli bir mülkiyet anlayışı vardı (Karaman, 2003). İslamiyet bu hakkı reddetmemiş, tam tersine ıslah ederek geliştirmiş ve genişletmiştir (Demir, 2003).

İslamiyet'te teknik manada mülkiyet, şahıs ile eşya arasındaki hâkimiyet ilişkisi yani eşyayı veya ondan elde edilen menfaati insana ait kılan ve bağlayan bir ilişkidir ve İslam'da bu hak Hz. Peygamber'in veda hutbesinde belirttiği gibi en aziz değer olan canlar gibi mallarında kutsal olduğu, hatta islami anlayışta kişinin malını korumak uğrunda öldürülmesi halinde şehit sayılacağı belirtilmiştir. "Hz. Muhammed her sahada olduğu gibi toprak hukuku sahasında da kemal derecesini ispat etmiştir. Hususi mülkiyete asla dokunmamış, ancak ondan arazi vergisi yerine geçen öşür ve haraç almıştır." (Berki, 1967).

Kuran'da mülkiyet hakkının iktisabına ve korunmasına dair genel hükümler konmamıştır. Kuran'da tanzim edilen mülkiyeti iktisap yolları miras, ticaret, hibe ve teberrulardan oluşmaktadır (Berki, 1962). Kur'an'ın ve İslam'ın temel ruhu, cihat düşüncesi üzerine bina edildiğinden ve savaşta kazanılan ganimetlerde islami anlayışta en helal mal olarak telakki edildiğinden, İslam dinini benimseyen Türklerde mülkiyetin temel kazanımının kökenini cihat oluşturmakta, özel mülkiyet konusu mallar daha ziyade savaşlarda ganimet yoluyla elde edilen menkul ve gayrimenkul mallardan oluşmaktadır. Fetihden başka iştirâ, hibe, miras vb. mülkiyeti kazanma yolları vardır. Hazreti Peygamber zamanında vakıf ve ikta toprak hukuku ıstılahlarındandı. Hz. Ömer zamanında ise fethedilen toprakların

muhariplere dağıtılması usulü kaldırılmıştır (Berki, 1967).

İslam hukuku toprağın mirasçılar arasında taksimi hususunda menkullerin taksiminden ayrı bir taksim öngörmemesi nedeniyle toprak, mirasçılar arasında küçük parçalara bölünmüş, bu durum büyük toprak mülklerinin devamına engel teşkil etmiştir. Bu suretle ufalanan toprağa devletin müdahalesi de kolaylaşmaktadır.

İslami an'ane ve islami denilen toprak hukuku esaslarına ne kadar inilirse inilsin bütün islam memleketlerine has bir tip toprak rejiminin her yerde ve her zaman aynı şekilde olduğuna dair bir fikri teyit edecek delilleri bulmak mümkün değildir. Tatbik edildikleri memleketlerin devlet yapıları, idari - mali teşkilatı ve ekonomik yapılarına göre birçok Türk ve İslam memleketlerinde uygulanan toprak rejimi, mahiyet ve şekil bakımından birbirlerinden farklılıklar göstermektedir.

İslam Hukukunda araziye mülkiyet bakımından üçe ayırmak mümkündür:

1- Özel mülkiyetteki arazi

a) Öşür arazi

b) Haraç arazi

c) İkta-i temlik¹⁰ suretiyle sahip olunan arazi

2- Devlet mülkiyetindeki arazi

a) Enfal suresine göre devlete intikal eden arazi

b) Rakabesi devlete ait olup ikta-ı istiglal¹¹ sureti ile şahıslara tasarruf hakkı tanınan arazi (Gürzumar, 1953),

3- Vakıf arazi mülk araziden vakfedilen arazi

İslam dininin temel kaynaklarından Kur'an ve Hadiste ormanlara ilişkin doğrudan genel düzenleyici mahiyette bir hüküm bulunmamasıyla birlikte ormanlar kamu mallarından sahipsiz mallar grubu içerisinde yer almaktadır (Günay, 2001).

B. Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletinde Toprak Mülkiyeti

Eskiden beri bizde belirli bir tarih anlayışı mevcut olmuştur. Böylece Türk tarihinin en eski çağlarından bile bahsolunur, Selçuklu tarihi de anlatılarak Osmanlılara geçilir böylece Türk tarihi bir bütün olarak gözden geçirilirdi. Daha sonra tarihi başlangıç olarak sadece Osmanlılar kabul edilerek, Türk tarihi sadece Osmanlı tarihinden ibaret kalmış, daha önce yaşayan Türklerden az veya çok yabancı milletler gibi bahsolunmuştur (Atsız, 1997). Bu nedenle Büyük Selçuklulardaki sosyal, kültürel ve ekonomik durumla ilgili olarak daha çok arapça ve farsça kaynaklara başvurulması zorunludur.

Ortaçağda göçebe hayatı süren Türkler için, ormanlar en verimli av sahalarını teşkil etmekte idi. Eski Türklerin cömert bir ana gibi sinesini insanlara açan ormanlardan bir yandan faydalanırken, diğer yandan ona derin bir saygı duydukları hakikattir. Tarihi olaylardan çıkan sonuçlara göre Türklerin ağaç ve ormana olan bağlılıklarının İslamiyet'ten önce daha çok olduğu iddia olunmaktadır (Tunçsiper, 1964).

Türklerin içinde var olan ağaç sevgisini İslam Dini'nin önlediği yönündeki iddialara (Tunçsiper, 1964; Diker, 1957) katılmak mümkün değildir. Zira, Hz. Peygamber'in ağaç dikmeyi teşviki konusunda hadisler olduğu gibi Kur'an'ın tesfirinden de aynı sonuca varmak mümkündür. Milliyetine ve toprağına karşı sonsuz bir sevgi ve bağlılığı olan ve ömrü nihayetsiz olan Türk milleti odununu kendi ormanlarından almak için ormanlarını korumasını da bilmiştir (Kutluk, 1965). Türk köylüleri daha önceki seleflerinden ağacı kullanma şekillerini öğrendiler. Anadolu'da bulunan ormanlar Türk hâkimiyetinden sonraki Selçuklular ve Osmanlılar zamanında çok daha iyi bir şekilde korunup muhafaza edilmiştir (Brice, 1955).

Ferdiyetçi bir hukuk niteliğindeki İslam hukukunun kamu hukuku ile ilgili özellikle devletin iç işleyişi ve teşkilatı ile ilgili hükümler içermemesi Türk devletlerinin toprak hukuku sahasında milli ve mahalli esaslar koymasına zemin hazırlamıştır. İslam hukukçuları, şeriatın açıkça menetmediği konularda amme menfaatinin gereği gibi sebeplere dayanarak padişahın örf ve âdet

¹⁰ Devlet işlerinde başarı göstermiş devlet adamlarına teşvik amacıyla verilen arazi teberullarına "İkta-i temlik" denilmektedir. Bu suretle arazinin mülkiyeti şahıslara intikal etmektedir.

¹¹ Miri arazinin yalnız senevi vergi ve hasılatı öşriyesinin bir hizmet mukabilinde herhangi bir şahsa ferağıdır. Ancak arazinin rakabesi devlette kalmakta yalnız araziden istifade hakkı şahıslara geçmektedir.

uyarak veya bizzat kaide koymak suretiyle devlet nizam ve teşkilatında değişiklik yapabileceğini kabul etmişlerdir (Barkan, 1945).

Büyük Selçuklu Devletinin kurulmasıyla her sahada devam eden “devletçilik siyaseti ve zihniyetinin en bariz ve hayrete şayan tecellileri toprak idaresi ve hukukunda” meydana gelmiştir (Turan, 1993). İslami uygulamadaki arazi çeşidinin Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları tarafından da bir takım değişikliklerle beraber benimsenmiş olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti de İslam hukukunu uygulamış ve bu uygulama en çok kendini özel hukuk sahasında göstermiştir. Osmanlı devletinde olduğu gibi Selçuklularda da devlete ait topraklar, devlet otoritesinin bozulmasıyla hususi mülk haline dönüşmüştür (Turan, 1993).

Selçukluların Anadolu’yu fethetmesiyle orman ve ormancılık bakımından yeni bir dönem başlamış, eski şehirler terk edilip yeni ekonomik duruma uygun yerleşim merkezleri kurulmuş, kurulan bu yerleşim yerleri tarım bölgeleri merkezleri haline getirilmiş, Yunan ve Roma dönemindeki ormanların sömürgeler ve ticaret merkezi halindeki yapısı değişmiş böylece ormanlar açısından yapı bozulmaksızın Osmanlı Devleti dönemine geçilmiştir (Gülen ve Özdönmez, 1981).

Selçuklularda ikta-i istiglal ile idare edilen arazinin ve çiftliklerin varidatının zamanla bozulmasıyla bu araziler mülk olarak ikta sahiplerine verilmiştir. Sultan Melikşah zamanında Nizamülmülk tarafından arazi üzerinde yeni bir kanun yapılmış, arazi askeri hizmete karşılık irsi olarak intikali mümkün olmak üzere parçalanmıştır. Bu şekilde düzenli ordu oluşturulmuş, toprak sahibinin memleket savunmasına katılımı sağlanmıştır. Böylece Büyük Selçuklu Devletinde büyük parçalar halindeki toprak, memleket savunmasına katılan aşiret askerleri arasında küçük parçalar halinde iktalara ayrılmıştır.

Selçuklu Devleti’nin toprak yapısının kurumsallaştığı ve devletin zirveye eriştiği dönem Melikşah ve Nizamülmülk dönemidir. Selçuklular eski Türk devlet telakkileri ve teşkilatı an’anelerini İslami bir imparatorluğa naklederken, göçebe devrinin toprak idaresi

ve mülkiyetini de ileri bir cemiyetin bünyesine uydurmak suretiyle bunu asırlarca sağlam bir nizamın temelleri haline getirmişlerdir (Turan, 1993). Selçuklu Devleti’nde toprak bir kül olarak sultanın mülkiyeti altındadır.

Selçuklu Devleti’nde üç çeşit arazi vardır.

1- Mülk Arazi: Haraci ve öşri olmak üzere iki şekilde görülmektedir.

2- Emiri Arazi: Has ve İkta şeklinde tevzi edilmiştir.

3- Vakıf Arazi: Miri arazinin öşür ve resminin vakıf edilmesi şeklinde oluşmuştur. Köylü ektiği toprağın, diktiği ağacın ve bağın öşür ve resmini doğrudan vermeyip bir hizmet karşılığı kendisine terk edilen emire, sipahiye veya vakfa veya toprak birine temlik edilmişse ona verirdi.

Anadolu Selçuklularında ise toprak, Selçuklu Devleti’nde olduğu gibi üçe ayrılmıştır.

1-Mülk Arazi

2-Emiri Arazi: Has ve İkta ve Tımar olarak kendi içinde üç kısma ayrılmaktadır.

3-Vakıf Arazi: İki tür vakıf arazi olup bir kısmı serbest vakıflardan oluşmakta diğer bir kısmı ise öşür ve resimleri ilmi ve içtimai müesseselere tahsis olunup hâsılatı vakfiyeleri gereğince harcanırdı.

Bizde ormancılık alanında ve diğer branşlarda geçmişe ilişkin kayıtların sistemli olarak tutulduğu devre genel olarak Osmanlı Devleti’ne kadar gider. Bu nedenle, Osmanlı Devletinde orman mülkiyeti ayrı bir ana başlık altında incelenecektir.

C. Arazi Kanunnamesine Kadar Osmanlı Devletinde Toprak Mülkiyeti ve Ormanlar

Bir ülkenin toprak rejimi, siyasi rejimi hakkında da iyi bir ölçüttür. Buna göre siyasi rejim demokrasiye doğru yol aldıkça toprak rejimi özel mülkiyete doğru gelişmektedir. Osmanlıda tanzimat sonrası bu durum açıkça göze çarpmaktadır. Osmanlı Devletinde Arazi Kanunu kabul edilene kadar arazi hukuku tek bir kod haline konamamış, her eyalet için ayrı ayrı kanunnameler çıkarılmıştır (Cin, 1987). Tanzimattan önceki Osmanlı hukuku mesele ve kararlara dayanması bakımından kazuistik bir niteliğe sahip olması yönüyle İngiliz Hukukuna benzer (Veldet, 1940).

Osmanlı Devletinde kısmen özel hukukun bir nevi kanunlaşması olarak ifade edebileceğimiz Mecelle'nin 1192. maddesinde mülkiyet hakkı "Herkes mülkiyetinde dilediğince tasarruf edebilir, yeter ki onun bu tasarrufu başka birinin hakkına taalluk veya tecavüz etmesin" şeklinde düzenlenmiştir.

Osmanlı Devleti İslam Hukukunu uygulayan bir devlet olması nedeniyle uygulanan toprak rejiminin bu kurallara uygun olması tabidir. Ancak, ne kadar şeri hukukun temelini inilirse inilsin İslam Hukukunu uygulayan devletlerde içerik itibarıyla aynı toprak rejiminin uygulandığını söylemek mümkün değildir. Tarihte birçok Türk Devleti'nin ve İslami hükümleri uygulayan diğer devletlerin uygulamalarına bakıldığı zaman her bir devletin devlet yapısı, idari ve mali bünyesi ve ekonomik yapısı farklı farklı olduğundan, her ne kadar tüm devletlerde temel dayanak İslami hükümler olsa da şekil ve içerik yönüyle farklı farklı uygulamaların ortaya çıktığı görülmektedir. Türkler tarihte birçok devlet kurduklarından geçmişten gelen bir devlet geleneğine sahip olmuşlar, bunun yanında fethettikleri ülkelerin mali yapı ve usullerinden kendilerine uygun olanlarını alarak, kendilerine has bir siyasi hukuk yani bir devlet hukuku oluşturmuşlardır (Barkan, 1945). Osman Gazinin Baç Kanunu, Fatih Sultan Mehmet'in Kanunnamesi milli ve örfi hükümler içermektedir.

Mahiyeti itibarıyla ferdiyetçi bir niteliğe haiz olan İslam hukuku, devlet şekli ve kamu hizmetlerine yönelik hükümler serdetmediğinden bu konular genel dini hükümlere aykırı olmamak kaydıyla mahalli ve milli mahiyette olan hükümlerle doldurulmuştur. Osmanlı Devletinde İslam Hukuku uygulandığından dolayı, toprak hukuku da bu eksen etrafında oluşmuş ve yoğunlaşmıştır (Köprülü, 1949).

Osmanlı imparatorluğunda arazinin büyük bir kısmı devlete ait olduğundan bu toprakları isteyen kişiler ile devlet arasında, milli ve mahalli hükümler göz önünde bulundurularak bir arazi rejimi oluşturulmuştur. Toprağı işleyen bu kimseler batıdaki feodaliteye benzetilir ise de (Köprülü, 1949) bu yanlıştır. Osmanlıdaki toprağı işleyen kimsenin toprak üzerindeki

yetkisinin niteliği geniş bir tevzii mezuniyet niteliğindedir. Osmanlı Devletinin toprak rejimi mülkiyet ve tasarruf hakkını yaygınlaştırmak, köylü ve çiftçiyi daha özgür kılmak, milleti daha mutlu etmek amacına yöneliktir. Bu nedenle Osmanlı toprak düzeni sosyal adaletçi, toplum ve fert menfaatlerini ahenkleştiren milli bir düzen hüviyetini taşımaktadır (Cin, 1987).

Selçuklularda ikta sistemi olarak kurumsallaşan yapı, Osmanlı'da tımar olarak adlandırılmıştır. İmparatorluk İslami hükümlerden etkilendiğinden, bu isim genel anlamda toprak üzerinde tasarruf haklarını emniyet altına alan şer'i hükümler ile tarım arazisi üzerindeki devlet denetimi kanunlarla sağlanmıştır (Köprülü, 1998).

Osmanlı Devletinde Tanzimat'tan önce yapılan orman tahriplerinin başlıca sebebi, imparatorluğun devamlı fetihler peşinde koşması ve ihtiyacı karşılayacak nispette zengin ormanların varlığı idi. Osmanlı Devleti'nde orman tahribatının ve plansız arazi işletmeciliğinin olmadığı söylenemez. Ancak bu, Bizansa nazaran daha küçük çapta ve daha azdır (Brice, 1955). Fethedilen arazide yapılan tahrir sırasında, ormanların tespiti herhangi bir teknik ve ekonomik mülhaza ile yapılmış değildir (Tunçsiper, 1964). Yine miri ormanların tahriri hakkındaki fermanlar da aynı karakteri taşımaktadır (Kutluk, 1948).

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'a kadar ormanların, gelişigüzel yararlanmanın hâkim olduğu "serbest mal" oldukları söylenebilir (Çağlar, 1979). Osmanlı Devleti'nin ekonomik, sosyal ve hukuki yapısını belirleyen birçok kurumun kökeni Selçuklu Devleti'ne dayanmaktadır.

Ormancılığı gelişmiş devletlerdeki orman mülkiyetinin doğuşu ve gelişimi göstermektedir ki, başlangıçta ormanlar herkesin gelişigüzel faydalanmasına açık tutulmakta ve mülkiyet konusunda herhangi bir sınırlayıcı hüküm bulunmamaktadır (İstanbul, 1978). Osmanlı Devleti'nin sonlarına kadar, ormanlar gelişigüzel faydalanmaya açık tutularak su ve hava gibi bir tabiat varlığı olarak algılanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve gelişme döneminde nüfusun savaşlarla azalması neticesinde orman tahribatı fazla olmamıştır. Ancak, başlangıçta ormanların muhafazası

için olumlu bir tavır da sergilenmemiştir. Sadece insanlar arasında var olan dini duygular ile örf ve adetler, tahribatın fazla olmayışında etkili olmuştur. Bu örf ve adetler, günümüze kadar gelen özlü sözlere de örneğin “yaş kesen baş keser” sözü gibi yansımıştır. Her ne kadar Osmanlıda ormanlardan gelişigüzel yararlanıldığı söylense de İslam dininin insanların hırslarını törpüleyici mahiyetteki kanaati teşvik eden hükümleri orman tahribatını azaltan bir diğer unsurdur.

Osmanlı Devleti’nde başlangıçta ormanlara ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bunlar, belli işlerin çözüm şeklini gösteren belgelerdir (Ardıç, 1980). Osmanlı Devleti’nin kurumlarında Arazi Kanununun ilanına kadar ormanların idaresine ilişkin düzenlemeler daha ziyade emirnameler, fermanlar, hükümler şeklinde yörelin kadısına, beyine yazılır ve daha ziyade o yöredeki ormanların durumuna göre tanzim edilen irade-i seniye mahiyetindeki kısa metinlerden oluşmaktadır. Arazi Kanunundan evvel H. 1265 senesinde meydana getirilen Arif Hikmet Bey tarafından hazırlanan Ahkâmı Mersiye ismini taşıyan külliyyat ihtiyaca cevap verememiştir (Köprülü, 1948). Arazi Kanunnamesinden önce Osmanlı Devleti’nde arazi hukuku ile ilgili eserlere ilişkin olarak fetvaların bir araya getirilmesinden oluşan ve H. 10. yy’da Şeyhülislam Ebussuut Efendi tarafından yazılan “Maruzatı Ebussuut”, H.1086’da Hezarı Fen Hüseyin Efendi’nin meydana getirdiği “Telhisul Beyan fi Kavaninil Al-i Osman” isimli eser, Üsküplü Pir Mehmet Efendi’nin hazırladığı “Zahiretül Kutat” bunlardan bir kaçıdır. Arazi Kanunundan önce H. 892’de meydana getirilen Hüdavendigâr Livası Kanunnamesi gibi H. 922 tarihli Biga Liva-ı Kanunu gibi kanunlar da vardır. Ancak, tüm bu düzenlemeler ihtiyaca cevap veremediğinden, 1274 tarihli Arazi Kanunnamesi ısdar edilmiştir (Köprülü, 1949). Tüm bu metinler ormanların korunması, planlı bir şekilde işletilmesi ve üretim yapılması konularında genel hükümler içermekten uzaktır (Köprülü, 1998). Bugün de olduğu gibi Osmanlı Devleti döneminde ormanlara ilişkin olarak çıkartılan kanunname ve fetvalar orman konusunu değeri ile ele alarak, varlığının

korunması meselesini bir türlü sağlayamamıştır (Kutluk, 1966).

Osmanlı Devleti’nde fetihlerin genişlemesi ile birlikte denizlerle tanışılmış, devletin denizcilik alanında etkili olabilmesi için saray, gemilerin inşası için gemi yapımında kullanılan ağaçların yer aldığı ormanlara yönelmiştir (Uzunçarşılı, 1948). Aslında devlette 1858 yılına kadar geçen zamanı daha ziyade Tersane-i Amire tarihi olarak ifade etmek daha doğrudur. Osmanlı Devleti’nde aslında ormancılık alanındaki yapılan düzenlemelerin temelinde devletin donanma için iyi kereste elde edilmesini sağlamak düşüncesi yatmaktadır. XIV. yy.’dan itibaren gemi yapımında kullanılacak ağaçların temini için bu işe uygun yapıdaki ormanlar koruma altına alınmıştır. Osmanlı Devleti’nde tersaneler genellikle iyi orman emvalinin bulunduğu bölgelerde kurulmuştur. Tersanede kullanılacak kaliteli orman emvalinin bu amaç dışında başkaları tarafından kullanılması halinde devlette ağır suçlar için öngörülen kürek cezası verilmekte idi (Anonim, 2003).

Ormancılık alanında ıslahat denemelerinin başlangıcı 1839 yılına rastlar. Ancak, şuurlu bir orman politikasının başlangıcı olarak 1856 yılı kabul olunabilir. Bu tarihte ülkeye davet edilen ormancılık heyetinin telkin ettiği düşünceler başlangıçta dikkate alınmamış ancak, telkinlere uyulması sonucunda devletin daha çok gelir elde edebileceğinin belirtilmesiyle heyetin çalışmaları sonucunda bir takım olumlu gelişmeler de sağlanmıştır (Yiğitoğlu, 1936).

Osmanlı Devleti’nde ormancılık politikası, daha çok memleket ahalisinin odun ihtiyacını karşılamaya yönelik olup bir iktisadi bilim ve çevre bilincinden yoksundur. Devlet tarafından tersanenin ihtiyacı haricindeki ormanları koruduğunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Osmanlı Devleti orman davasının halli için iki yol izlemiştir. Bunlardan ilki köylüye baltalık vermek, diğeri devlet ormanlarından ücretsiz faydalanma imkânı tanımaktır (Diker, 1947).

Tanzimatla birlikte ormancılık alanında bir takım ilerlemeler kaydedilmiştir. ormancılığın ekonomik boyutu kavranmış ve Ticaret Nezareti’ne bağlı Orman Müdürlüğü kurulmuştur. Ancak atanan orman müdürleri

bir tahsildar olmaktan öteye gidememiştir (Kutluk, 1942). Ormancılık faaliyetlerinin kontrollü bir şekilde yapılması siyasi iktidara kafa tutabilecek güçteki ayanları ve orman ticareti ile meşgul olanları rahatsız etmiş ve 1841 yılında Orman Müdürlüğü kapatılmıştır.

Tımar ve zeamet sahipleri tarafından dağıtılan ormanlar, Tanzimat'ın ilanı ile birlikte dirlik sisteminin ilgası sonucu bu ormanlara tasarruf eden kimselerin mülkü haline gelmiştir (İstanbul, 1978).

Arazi Kanunundan önce Osmanlı Devleti'nde arazi, arazi-i memluke, arazi-i emiriye, arazi-i mevkufe, umuma, kasaba ve kuraya muhasses arazi ve arazi-i mevat olmak üzere beş gruba ayrılmaktadır. Arazi Kanunundan önce Osmanlı Devleti'nde ormanları; Tersane ve tophane ormanları (Kutluk, 1966), havass'ı hümayun koruları, cibali miri (miri ormanlar), şahısların kullandığı miri arazi üzerindeki ormanlar, köylere ait ormanlar, cibali mübahadaki ormanlar (Barksız, 1957), mülk arazi üzerindeki ormanlar ve vakıflara ait ormanlar olarak sıralayabiliriz. Osmanlı Devleti'nde modern anlamda toprak hukuku sahasında yapılan yasal düzenlemelerin başlangıcını Arazi Kanunnamesi, ormanlarla ilgili olarak ise yapılan düzenlemelerin başlangıcını ise Orman Nizamnamesi olarak almak mümkündür.

Sonuç

Ülkemizde ve dünyada mülkiyet hakkının doğuşu ve gelişimi ile orman mülkiyetinin gelişimi arasında paralellik vardır. Ormanlar üzerindeki mülkiyet hakkının aslında orman varlığının azalması sonucunda doğduğunu söylemek mümkündür. Ormanlar üzerinde oluşan mülkiyet tiplerinin ise ülkelerde uygulanan siyasal rejimlerle yakın bir bağı olduğu görülmektedir. Eskiden olduğu gibi ülkemizde orman mülkiyeti konusunda hem özel mülkiyet hem de kamu mülkiyeti varlığını korumaktadır. Ormanlarla ilgili yasal düzenlemelerin önceleri daha çok ormanlardan yararlanma konusunda yapıldığını, ormanların korunması konusunda çıkartılan yasal düzenlemelerin ise orman varlığının azalması sonucu yapıldığını söyleyebiliriz.

Kaynakça

Akipek, J.G. 1977, Devlet Orman Arazisi Üzerinde Üst Hakkı, Osman Fazlı Berki'ye Armağan, Sevinç Matbaası, Ankara, s.1-35.

Akipek, J.G., Akıntürk, T., 2007, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku I, 6. Baskı, Ankara.

Akyılmaz, B., 1995, Tarihi Gelişim İçinde ve Özellikle Montesquieu'de Kuvvetler Ayrılığı, Halil Cin'e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı, Konya.

Akyılmaz, B., 1998, Milli Egemenlik Kavramının Gelişimi, GÜHFD, İhsan Tabakçioğlu'na Armağan, CII, S.1-2.

Ardıç, K., 1980, Ormancılık Tarihimize Kısa Bir Bakış, İÜOFD, S.B, C.36, S.1.

Arsal, S. M., 1943, Türk Tarihi ve Hukuku İslamiyet'ten Evvelki Devir, İstanbul.

Atsız, H. N., 1997, Makaleler, C.I, İrfan Yayınevi, İstanbul.

Barkan, Ö. L., 1942, İslam Türk Mülkiyet Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller, İÜHFM, C.VII, S.4, s.906-942.

Barkan, Ö. L., 1940, İslam-Türk Mülkiyet Hukuku Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller, Arazi Şekilleri Şer-i Miras Hukuku ve Evlatlık Vakıflar", İÜHFM, C.VI, S.1, s.156-181.

Barkan, Ö. L., 1945, XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları, C.I, İstanbul.

Barkan, Ö. L., 1940, Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1274 Tarihli Arazi Kanunnamesi (Ortak eser), Maarif Matbaası, İstanbul.

Barkan, Ö. L., 1945, Osmanlı İmparatorluğu Teşkilat ve Müesseselerinin Şer'iliği Meselesi, İÜHFM, C.XI, S.3-4, s.203-224.

Barksız, A., 1957, İslam ve Türk Hukukunda Orman Mülkiyeti ve Orman Sahalarında Mülkiyet Esasları, (Türk Ormancılığı Yüzüncü Tedris Yılına Girenken, (1857-1957), Ankara.

Berki, Ş., 1967, Toprak Hukuku, Ankara.

Bernhard, (Çev. Nihat Basri Sonel), 1935, Türkiye Ormancılığının Mevzuatı, Tarihi ve Vazifeleri, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayını, Ankara.

Brice, W., 1955, Türkiye'de Ormancılığın Tarihi, Çev: Nihat Balcı, İÜOFD, Seri A, C.V, S. 1-2, İstanbul s.123-137.

Gürzumar, F., 1953, Tapu ve Kadastro Külliyyatı Muamele ve İzahatı, Ankara.

Cevat, A., 1945, Tarihte Ormanlar, Orman ve Av Mecmuası, Sayı 45-46.

Cin, H., 1987, Miri Arazi ve Bu Arazinin Özel Mülkiyete Dönüşümü, Selçuk Üniversitesi Yayınları: 27 Hukuk Fakültesi Yayınları 1, Konya.

- Cin, H., 1978, Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Cin, H., 1980, Türk Hukukunda Mera, Yaylak ve Kışlaklar, Ankara.
- Crozat, C., 1941, Menkul Amme Emlaki (Tenkidi ve Mukayeseli Tetkik), İHFM., C.VI.
- Çağlar, Y., 1979, Türkiye’de Ormancılık Politikası (Dün), Çağ Matbası, Ankara.
- Çolak, A. H., 2001, Ormanda Doğa Koruma, Milli Parklar ve Av Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Demir, F., 2003, İslam Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı, 3. Baskı, Ankara.
- Diker, M., 1947, Türkiye’de Ormancılık (Dün-Bugün-Yarın), Orman Genel Müdürlüğü Yayınları, Sayı 61, Akın Matbası, Ankara.
- FAO, 2005, State of the World’s Forests, Rome.
- Göze, A., 1989, Genel Kamu Hukuku, İstanbul.
- Gülan, A., 1999, Kamu Mallarından Yararlanma Usullerinin Tabii Olduğu Hukuki Rejim, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- Gülen, İ., Özdönmez, M., 1981, Türkiye’de Orman ve Ormancılık”, İÜOFD, Seri B, C.31, s.2.
- Gümüş, C., 1993, Orman Yasasının 1. Maddesi Üzerine Eleştiriler, 1. Ormancılık Şurası Tebliğler ve Ön Çalışma Grubu Raporları, C.1, Ankara, s.93-97.
- Gümüş, C., 2004, Ormancılık Politikası, C.I, Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Genel Yayın No: 217, Fakülte Yayın No:35, Trabzon.
- Günay, H. M., 2001, İslam Hukukunda ve Osmanlı Uygulamasında Kamu Malları, Şule Yayınları.
- Günday, M., 2004, İdare Hukuku, 9. Basım, Ankara.
- Güriz, A., 1969, Teorik Açından Mülkiyet Sorunu, AÜHFY., Yayın No. 253, Ankara.
- Hafne, F., 1965, Son Beş Bin Yıl İçinde Anadolu’nun Orman Örtüsü, Derleyen: M. Kemal Özgen, Teknik Haberler Bülteni, Yıl:4, Sayı:136.
- İstanbulu, T., 1978, Türkiye’de Devletten Başkasına Ait Ormanların İdare ve İşletilmesi Üzerine Araştırmalar, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Karaman, H., 2003, Mukayeseli İslam Hukuku, C.III, İstanbul.
- Köprülü, B., 1949, Cibali Mubaha ve Sahih Vakıflara Ait Ormanlarla Baltalıkların H. 1274 Tarihli Arazi Kanunnamesi’ne Nazaran Hukuki Durumları, İÜHFM., C.15, s. 703-726.
- Köprülü, B., 1998, Evvelki Hukukumuzda Vakıf Neviyetleri ve İcareteynli Vakıflar, İÜHFM, C.17, S.34.
- Köprülü, B., 1948, “Türk Hukukunda Orman Mülkiyeti”, İÜHFM, C.XIV, S.1-2, C.XIV, S.1-2, s.700-754.
- Köprülü, B., 1950, 11 Şevval H. 1286 Tarihli Orman Nizamnamesinin Getirdiği Yenilikler”, İÜHFM, C. XVI, S.1-2, s.237-271.
- Köprülü, B., 1998, Eski Hukukumuzun Vakıf Neviyetleri ve İcareteynli Vakıflar, İÜHFM, C.18, S.1-2.
- Kutluk, H., 1967, Türkiye Ormancılığı ile ilgili Tarihi Vesikalar, 1787-1925, C.2, Seri No: 19, Ongun Kardeşler Matbaası, Ankara.
- Kutluk, H., 1966, Orman Korunmasının Tarihi Gelişimine Bir Bakış, Korunmayan ve Korunan Ormanlar, Teknik Haberler Bülteni, Yıl 5, Sayı 17.
- Kutluk, H., 1950, Prof. Bernhard’dan Atatürk’e Mektup, Orman ve Av Mecmuası,
- Kutluk, H., 1965, Prof. Bernhard’ın 38 Yıl Önce Vermiş Olduğu Konferans, Teknik Haberler Bülteni, Yıl:4, S.13, s. 181-193.
- Kutluk, H., 1942, Ahmet Şükrü Bey ve Zamanı, Orman ve Av.
- Kutluk, H., 1948, Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar, İstanbul.
- Mutçalı, S., 1995, Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık.
- Oğuzman, K., Seliçi, Ö., 1997, Eşya Hukuku, 7. Baskı., Filiz Kitabevi İstanbul.
- Okandan, R. G., 1976, Umumi Amme Hukuku, Fakülteler Matbaası, İ.Ü. Yayınları No: 2138, Hukuk Fakültesi No: 479, İstanbul.
- Onar, S. S., 1940, Türk Hukukunda Amme Emlaki Teorisi (Mukayeseli Tetkik), Ebul’ula Mardin’e Armağan, Kenan Matbaası, İstanbul.
- Onar, S. S., 1966, İdare Hukukunun Umumi Esasları, C.II, İstanbul.
- Örücü, E., 1976, Taşınmaz Mülkiyetine Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı, Mülkiyet Hakkının Sınırlaması, İstanbul.
- Özdönmez, M., v.d., 1996, Ormancılık Politikası, İstanbul Üniversitesi Yayın No:3968, Orman Fakültesi Yayın no:435, İstanbul.
- Özdönmez, M., 1971, Türkiye’de Ağaçlan dırılması Söz Konusu Olabilecek Alanlar, İÜOFD, S.B, C.11, S.1, İstanbul.
- Ponting, C. I., 2000, (Çev. Ayşe Başçı-Sander) Dünyanın Yeşil Tarihi, Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü, Detay Basım, İstanbul.
- Serdengeçti, E., 1958, Mülkiyet Nehicinin Tekâmül Vechesi, İHFM. C.XXIII, s.80-81.
- Tanişır, M., 2003, Küresel ve Ulusal Boyutta Ormansızlaşma Sorunu ve Çözüm Yolları (Türkiye Örneği), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Toksoy, D., 1998, Türkiye’de Orman Mülkiyeti ve Ormancılık Sorunları Üzerine Etkileri”, Doğu Karadeniz Bölgesinde Orman

Mülkiyet Sorunları Sempozyum Bildiri Metinleri,
8-10 ekim, Trabzon, s.100-110.

Toksoy, D., 1994, Türkiye’de Orman ve Ormancılık Faaliyetlerini Özelleştirme İmkanları Üzerine Bir Çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.

Tunçsiper, M. N., 1964, Türk Hukuk Tarihi, İdare Hukuku ve Medeni Hukukumuz Muvacehesinde Orman Mevzuatımız İle İlgili Araştırmalar, T.C Tarım Bakanlığı O.G.M. Yay. Sıra No:364, Seri No:10653.

Turan, O., 1993, Selçuklular ve İslamiyet, 5. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

Uzunçarşılı, İ. H., 1948, Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı, Ankara.

Üçok, C., 1957, Türk Hukuk Tarihi Dersleri, Ankara,

Ünal, M., 2006, Ferdi (Özel) Mülkiyetin Tarihi, Dini ve Beşeri Kökenleri, Prof. Dr. Fikret Eren’e Armağan, Yetkin Yayınları, Ankara, s.901-930.

Ünal, M., 2003, Orman Hukuku, 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Yıldırım, R., 2006, İdare Hukuku Dersleri I, 2. Bası, Konya.

Yiğitoğlu, A. K., 1936, Türkiye’de Ormancılığın Temelleri, Şartları ve Kuruluşu, Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmaları, Sayı: 8, Ankara.